

CENTRUM OTWARTE

III kwartał 2017

raport podsumowujący cykl dyskusji, spotkań i wystawę zorganizowane w ramach „kwartału handlowego” – trzeciej części działań CO w 2017 r.

Podsumowanie

Problem wymierającego śródmieścia jest jedną z poważniejszych bolączek współczesnego Poznania. Oczywiście zjawisko to nie dotyczy tylko naszego miasta. Dawne ulice handlowe tracą swój reprezentacyjny charakter także w innych dużych ośrodkach wskutek wieloletnich zaniedbań infrastrukturalnych oraz konkurencji w postaci licznie budowanych galerii handlowych w bezpośrednim sąsiedztwie centrum. Powrót handlu na główne ulice centrum Poznania może być więc procesem długim i karkołomnym, zwłaszcza, że nawet w konsultacjach społecznych dotyczących ul. św. Marcin, niegdyś głównej handlowej arterii, tylko nieznaczna część respondentów (mieszkańców i handlowców) widzi przyszłość tej ulicy w roli ciągu o funkcji handlowej.

Liczne problemy funkcjonalno-infrastrukturalne dotyczą także wciąż żywe, lecz podupadające miejskie targowiska. Niechęć do zmian oraz słaba kreatywność zarządców placów targowych doprowadziła do pata, który uniemożliwia odrodzenie się tradycyjnego i lubianego przez mieszkańców oraz turystów handlu na straganach w nowej lepszej postaci. Pożądanych efektów nie przynoszą też działania związane z zagospodarowaniem miejskich pustostanów handlowo-usługowych w parterach kamienic przy głównych ulicach. Złożoność problemów oraz zjawisk omówionych i rozpatrywanych podczas dyskusji w ramach „kwartału handlowego” zorganizowanego przez Centrum Otwarte nie pozwala na sporządzenie prostej recepty dotyczącej całego śródmieścia.

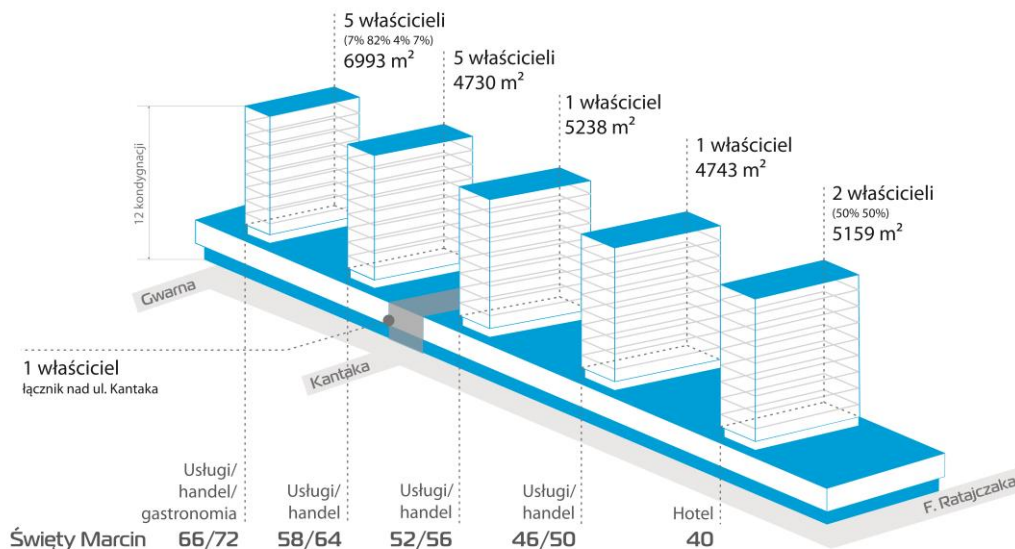
Przy okazji trwającego obecnie remontu i przebudowy ul. św. Marcin warto jednak pochylić się nad szczególnym przypadkiem, jakim jest dawne centrum handlowo-usługowe nazywane przez poznaniaków „Alfą”. Jak w soczewce skupia się tu większość problemów związanych z restrukturyzacją starych zasobów usługowych, mieszkalnych i biurowych. Kompleksowe studium tego przypadku wraz z kilkoma kreatywnymi pomysłami na zmianę obecnej sytuacji może być inspiracją do kreatywnych działań w wielu obszarach zdegradowanego centrum.

1. skomplikowana struktura własnościowa

„Niech miasto coś z tym zrobi” – to najczęstszy komentarz na temat wieżowców przy Św. Marcinie zwanych zwyczajowo "Alfami". Ale sprawa nie jest tak prosta. **Biurowo-handlowy kompleks z lat 60. XX wieku należy do różnych właścicieli: nowych i dawnych.**

Struktura własnościowa budynków, powierzchnia i funkcje

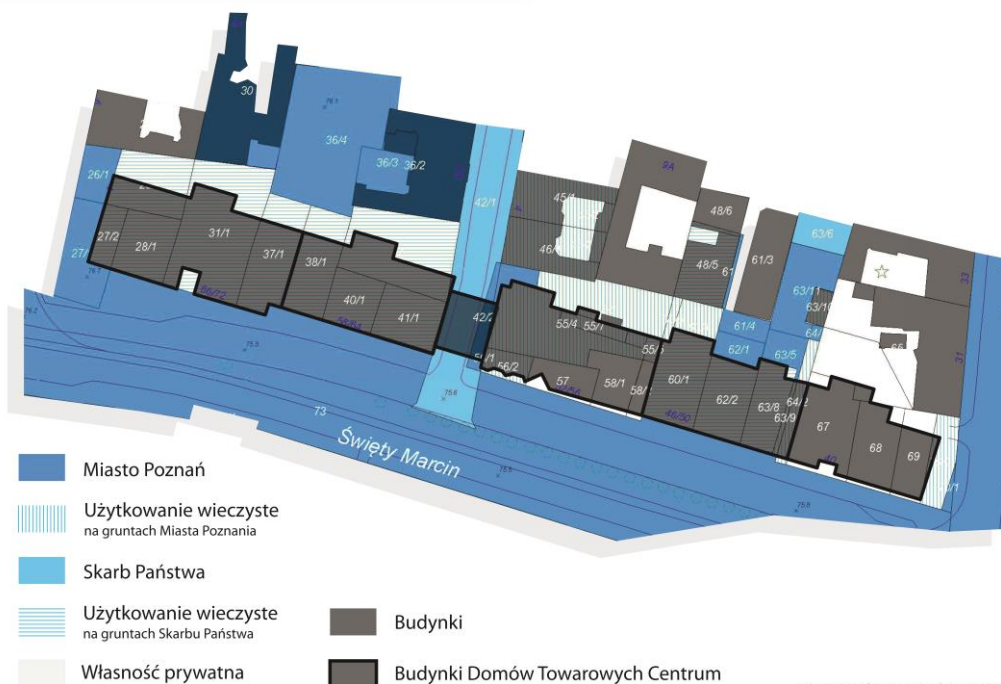
POZnań*

Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta
Dane: Wydział Gospodarki Nieruchomościami, GEOPOZ

Struktura własnościowa gruntów

POZnań*

Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta
Dane: Wydział Gospodarki Nieruchomościami, GEOPOZ

Źródło: Urząd Miasta Poznania, Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta

Budynki nigdy nie miały jednego właściciela, choć powstały jako spójny modernistyczny kompleks. Ich generalnym projektantem był architekt **Jerzy Liśniewicz**, znany także jako współautor tak udanych realizacji jak budynek „Marago” przy ul. Zwierzynieckiej (1960) lub tzw. „Telewizory” (1960) po drugiej stronie Świętego Marcina.

2. nowoczesność zamiast tradycji

Nowoczesny zespół zabudowy powstał w miejscu przedwojennych kamienic, z których jedynie część uległa zniszczeniu podczas wojny. Resztę wyburzono w latach 60. Poszerzając jednocześnie ulicę między ul. Gwarną i Ratajczaka.

Widok Św. Marcina sprzed I Wojny światowej. Po prawej, w głębi, dziś stoją „Alfy”.

Źródło: archiwum prywatne

Widok na ul. Św. Marcin (Czerwonej Armii) na początku lat 60. W głębi, po lewej widoczne częściowo zachowane kamienice.

W pierwszej połowie lat 60. zapadła decyzja:

w miejscu kamienic o przeciętnej wysokości 18 metrów stanie

zespół handlowo-usługowy „Centrum”:

5 wieżowców o wysokości 12 kondygnacji i 42 metrów

połączone dwukondygnacyjną „stopą” o długości **136 m.**

Miejsce po wyburzonych kamienicach pomiędzy ulicami Kantaka i Gwarną (Lampego). Widoczny hotel Lech na chwilę przed przebudową, 1969 r.

Źródło: fot. Zdzisław Nowicki, Zbiory Anny Misiak, Cyfrowe Repozytorium Lokalne CYRYL

Budowę podzielono na dwa etapy. Pierwsze trzy wieżowce, między ul. Ratajcza a Kantaka powstały w latach 1965-68 według projektu Tadeusza Płończaka.

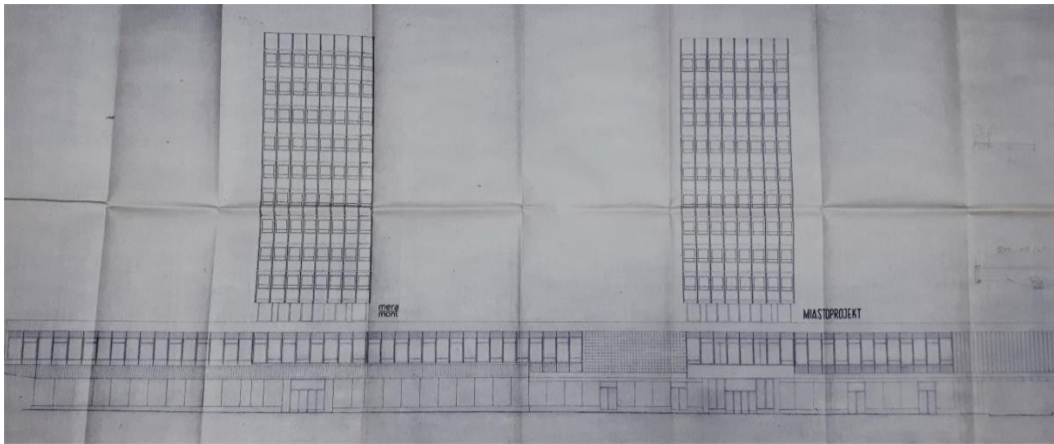

Ukończona pierwsza część kompleksu w 1968 r. Do ślepej ściany dobudowano później łącznik nad ul. Kantaka.

Źródło: fot. Zdzisław Nowicki, Zbiory Anny Misiak, Cyfrowe Repozytorium Lokalne CYRYL

Kolejne dwa budynki (oraz łącznik nad ulicą Kantaka) powstały między 1968 a 1972 rokiem. Tu pod projektem podpisał się Zygmunt Waschko.

Oryginalny projekt biurowców Miastoprojektu i Meramontu (Merazetu), 1968 r.

Źródło: archiwum właściciela budynku d. Miastoprojektu

Budowa dwóch ostatnich części kompleksu, 1971r. Widać lekką szkieletową konstrukcję, która pozwala na dowolne kształtowanie wnętrza. W każdym budynku, z tyłu – w narożu umieszczono po jednej stronie klatkę schodową, a po drugiej, windy i sanitariaty. Widoczne na zdjęciach pełne ściany we wnętrzach mieszczą przewody wentylacyjne.

Źródło: fot. Zdzisław Nowicki, Zbiory Anny Misiak, Cyfrowe Repozytorium Lokalne CYRYL

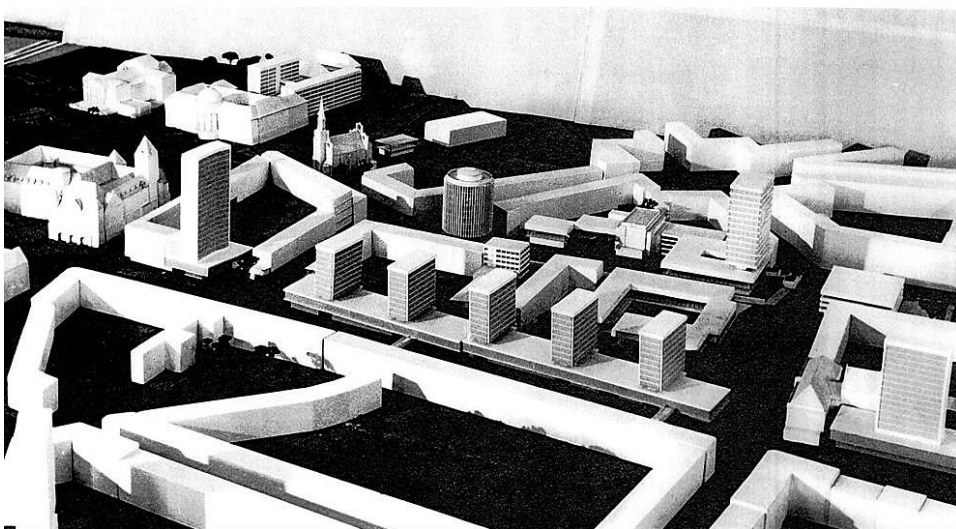

Oryginalna klatka schodowa w narożu jednego z wieżowców, widok współczesny

Fot: Jędrzej Franek

3. nowoczesność na miarę możliwości

Nowoczesne budynki Alf znacząco odmieniły śródmieście i początkowo cieszyły się dużym powodzeniem. Rozwiązywały częściowo problem ze zbyt małą powierzchnią handlową w mieście. Były zapowiedzią dalszej modernizacji centrum, którego dziewiętnastowieczną i niemiecką architekturę uważano wtedy za pozbawioną wartości. Miały ją zastąpić modernistyczne pawilony i kolejne wieżowce – znacznie wyższe od „Alf”. Kryzys drugiej połowy lat 70., a później zmiana podejścia do starej zabudowy nie pozwoliły zrealizować tych zamierzeń.

Niezrealizowane plany przebudowy centrum Poznania. Wieżowce miały powstać także przy Zamku, Arkadii oraz między Biblioteką Uniwersytecką i al. Marcinkowskiego

Źródło: P. Marciniak „Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL”, ze zbiorów MKZ

4. Alfa i jej siostry

Nowoczesne Alfy pomogły także pozbyć się modernizacyjnych kompleksów poznaniakom goszczącym obcokrajowców podczas corocznych czerwcowych targów. Ewidentne są nawiązania do podobnych i uważanych za udane rozwiązania na świecie oraz w Warszawie.

Warszawa

Tzw. Ściana Wschodnia w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej, widok z końca lat 60.

Źródło: Warszawa 1945-1970/domena publiczna

Sztokholm

Centrum Sztokholmu, budowa kompleksu Hötorgsskraporna, 1961

Źródło: Oscar Bladh/domena publiczna

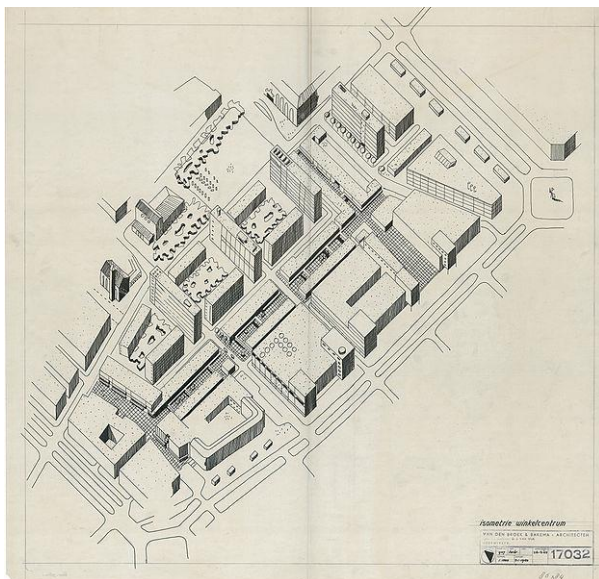

Centrum Sztokholmu, kompleks handlowo-biurowy Hötorgsskraporna, widok współczesny

Źródło: Holger.Ellgaard/ CC-BY-SA 3.0

Rotterdam

Słynny kompleks handlowo-usługowy De Lijnbaan w Rotterdamie, 1956, projekt oraz widok współczesny

Źródła: domena publiczna oraz [Wikifrits/Wikimedia Commons](#)

Drezno

Ulica Pragerstrasse w Dreźnie łącząca Stare Miasto z dworcem, bud: 1966-69. Zdjęcie z 1982 r.

Źródło: Ulrich Häßler, Bundesarchiv, Bild 183-1982-0721-017/CC-BY-SA 3.0

5. prestiż i zakupy

W latach 70. kompleks był miejscem na swój sposób prestiżowym, nadał jeszcze większą rangę ul. Św. Marcin (wtedy: Czerwonej Armii). Na tle wieżowców filmowano np. występ popularnej czeskiej piosenkarki Heleny Vondráčkovéj w 1975 r..

Źródło: fot. Stanisław Wiktor, Poznań w obiektywie Stanisława Wiktora 1975/Cyfrowe Repozytorium Lokalne CYRYL

Nazwę „Alfa” nosił początkowo tylko pierwszy wieżowiec przy ulicy Ratajczaka należący do spółdzielni spożywców Społem. Jednak poznaniacy zaczęli tak nazywać cały kompleks, którego sklepy i wystawy przyciągały ludzi z całego miasta.

Witryny Spółdzielczego Domu Towarowego, lata 80.

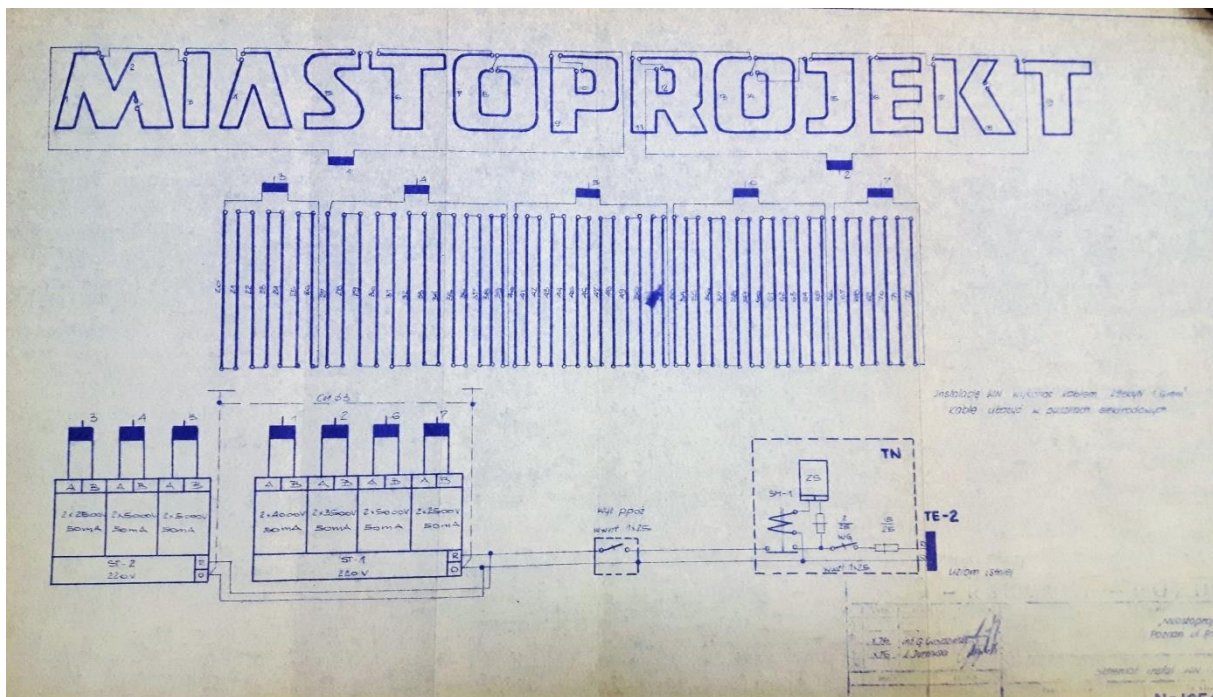
Źródło: [Sklepy, witryny, dekoracje | 1970-1989 | PSS Społem](#), Cyfrowe Repozytorium Lokalne CYRYL,

Parter i pierwsze piętro kompleksu mieściły sklepy i usługi: m.in. Spółdzielczy Dom Handlowy, sklepy: Orient, Gallux oraz – przy ulicy Gwarnej (wtedy: Lampego), duży popularny sklep „Kubuś” z odzieżą dla dzieci i zabawkami.

W wieżowcach mieściły się biura Merazetu, Miejskiego Handlu Detalicznego, Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Pracy i Poznańskiej Spółdzielni Spożywców „Społem” Jeden z budynków należał do Miastoprojektu, przedsiębiorstwie w którym, w latach 1948-1990 powstała znaczna część projektów poznańskiej zabudowy. Informował o tym pokaźny neon na dachu – utrzymany w podobnej konwencji, co reklamy świetlne na sąsiednich wieżowcach.

Projekt neonu na wieżowcu Miastoprojekt, 1968

Źródło: archiwum właściciela budynku

6. wędzące wieżowce

W latach 90. źle konserwowane budynki z nienajlepszej jakości materiałów wyglądały już dość obskurnie. Zniknęły prawie wszystkie stare sklepy, pojawiły się banki, restauracje i „salony” telefonii komórkowej. Adres wciąż należał do dobrych, ale obwieszane reklamami i krzykliwymi szyldami budynki drażniły mieszkańców, którym przestała się także podobać wysoka nowoczesna zabudowa w centrum. Często były głosy, by „Alfy” wyburzyć. Słychać je i dziś.

Alfy jednak remontowano i przebudowywano. 20 lat temu środkowy wieżowiec przerobił bank Pekao SA, zmieniając przy tym wygląd elewacji i parteru w duchu postmodernizmu sprzecznym z pierwotną formą budynku.

11 lat później swoją „wieżę” gruntownie zmodernizowała KRUS. I tu nie obyło się bez przeróbek na najniższych kondygnacjach, które zaburzyły spójność modernistycznej architektury całego zespołu.

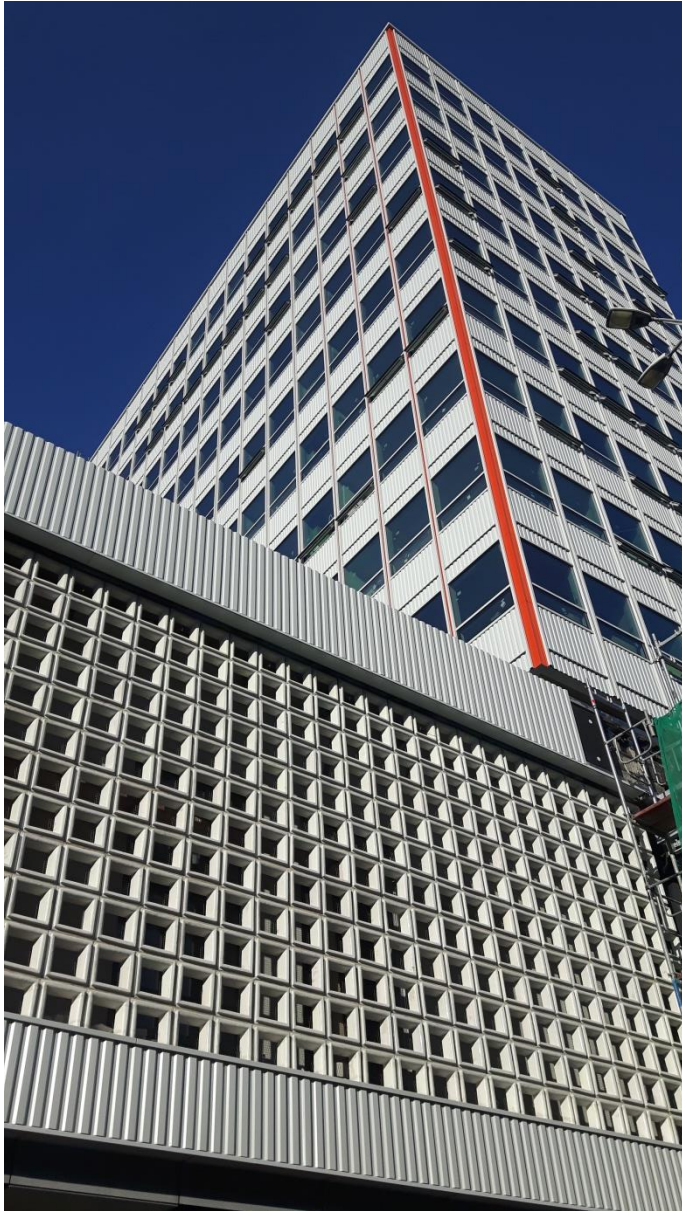

Wieżowiec Pekao zmodernizowany w 1995 r. i budynek KRUS po odnowie w 2006 r.

Udało się jednak zapobiec przeróbkom każdego wieżowca w odmiennym stylu i z innych materiałów. Aluminiowe panele ścienne nie należą może do najpiękniejszych, ale nadają całemu kompleksowi spójny, uporządkowany wyraz. Wymiana wszystkich elewacji na nowocześniejsze, a jednocześnie takie same, byłaby skomplikowana ze względów własnościowych.

Obecnie dobiega końca przeróbka dawnego wieżowca Społem na hotel Altus. Nowy właściciel zdecydował się na inwestycję zachęcony miejskimi planami remontu i przeobrażenia Świętego Marcina w reprezentacyjną ulicę.

Remont wieżowca hotelu Altus podkreślił urodę modernistycznych detali ukrytych wcześniej pod warstwą brudu i reklamami.

Fot: JG

Podobnie jest z dawnym biurowcem Miastoprojektu. Tu z kolei kształtów nabierają plany utworzenia akademika, uzupełnionego o zabudowę w zdegradowanej i pustej przestrzeni między Świętym Marcinem, a ul. 27 Grudnia:

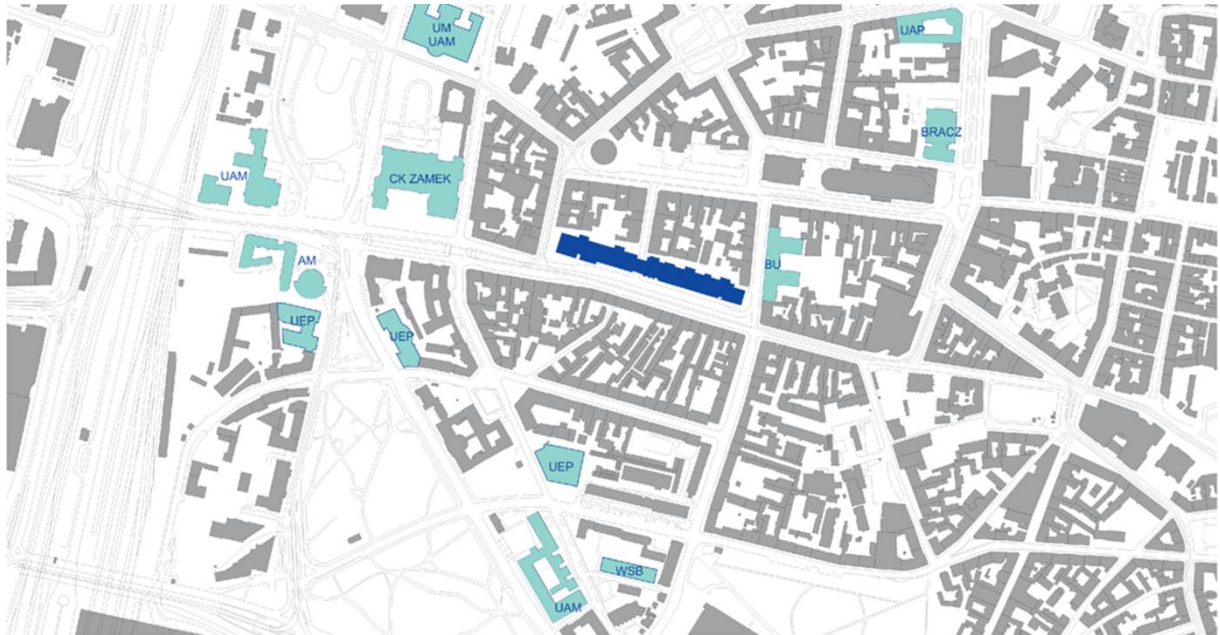

Na styku „Alf” i ocalałej dawnej zabudowy panuje chaos i bałagan. To trudna do zagojenia rana po przerwanej w połowie modernistycznej przebudowie centrum.

Fot.: 2 x Jędrzej Franek

Pomysł na akademik współgra idealnie z jednym z nowszych projektów studenckich poświęconych „Alfom”. Praca dyplomowa Aleksandry Rybskiej z 2017 (UAP, promotor: A. Kurzawski, H. Kowalski) zakłada stworzenie „miejsca, którego głównym przeznaczeniem będzie integracja ludzi z różnych środowisk (studentów, młodych przedsiębiorców) wokół wspólnego mianownika, jakim jest praca i uczenie się (studiowanie)”. Ośrodek taki miałby powstać na połączonych ze sobą na całej długości najniższych kondygnacjach i ich dachach. Piętra wynajmowane dziś różnym firmom mogą zaludnić się studentami pobliskich uczelni już w najbliższych latach.

Analiza akademickiego sąsiedztwa Alf z pracy dyplomowej A. Rybskiej

Autorka zaproponowała prześwit w każdym z wieżowców, by cały dach mógł służyć jako dodatkowa aleja – przestrzeń publiczna równoległa do wyremontowanej ulicy. Zmodyfikowane dolne kondygnacje miałyby stać się przestrzenią

Przekrojowa makieta przez przekształconą „stopę” i zaadaptowane dachy kompleksu (A. Rybska)

Program funkcjonalny projektu zakłada różne strefy pomiędzy kolejnymi wieżami Alf: miejsce pracy cichej, głośnej, indywidualnej, grupowej, przestrzeń wypoczynku, miejsca wydarzeń kulturalnych oraz usługi – opisuje swój projekt architektka.

Z powodów własnościowych realizacja takiego przedsięwzięcia nie jest możliwa, ale może być ożywczą inspiracją dla właścicieli budynków – zwłaszcza „najtrudniejszego” z nich – tuż przy ul. Gwarnej, który ma najwięcej właścicieli i nie doczekał się jeszcze pomysłu na swoje nowe lepsze życie. Na razie Urząd Miasta zachęca właścicieli do remontu elewacji w zamian za obniżenie podatku od nieruchomości. Czy to wystarczy? Być może pokażą to najbliższe miesiące 2018 roku.